

ОСВРТ НА РАД КОМИСИЈЕ КОЈОЈ ЈЕ 1945—1946. ПОВЕРЕНО
ДА ПРИПРЕМИ НАЦРТЕ ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Овај напис може послужити као грађа онима који буду проучавали историју кодификације законодавства нове Југославије, а посебно онима који буду радили убудуће на кодификацији породичног законодавства или на његовим изменама и допунама.

Комисију којој је тада поверен наведени задатак сачињавали су следећи чланови: др Михаило Константиновић, др Иво Крбек, др Бранислав Недељковић, др Мехмед Беговић. Доцније, у 1946. години, састав Комисије је донекле измењен. Место др Бранислава Недељковића, постављен је за члана др Љубомир Бајаловић. У раду Комисије учествовао је стално и по један представник Министарства правосуђа ФНРЈ. Председник ове комисије био је проф. М. Константиновић, који је у току рада носио главни терет припремајући преднацрте и улажући изузетан труд и напор да нацрти задовоље како по садржини, тако и по начину обраде.

Пред Комисију се у првome реду поставило ових неколико питања:

Прво, да ли радити понаособ и поступно нацрте закона о браку, о односима родитеља и деце, о усвојењу и о старатељству, или одмах приступити изради нацрта јединственог законика о породици. Комисија се определила за ово прво гледиште, с обзиром на чињеницу да је тада било потребно што хитније регулисати извесне установе као што је брак. Тадање прилике и стање налагали су заиста да се иде поступно, да се на првом месту приступи изради нацрта закона о браку. То тим пре што је у овој материји постојало шаренило у коме се тешко било снаћи. Постојала је велика неуједначеност у начелима и решењима и подвојеност у законодавној и судској надлежности између државе и појединих верских заједница. То је водило са своје стране до сталних заплета и сукоба и стварало правну несигурност у овој осетљивој правној области.

Друго, да ли у закону о браку обухватити само ону материју која се тиче брачних односа или ту укључити и друга питања која стоје у уској вези са брачним правом, као поступак у брачним споровима, бракови са иностраним елементом, кривична заштита брака. Комисија је стала на гледиште да у закону о браку треба укључити и ова питања с обзиром на чињеницу да тада о томе још нису били донети посебни законски прописи.

Треће, о чему би ваљало водити рачуна приликом израде нацрта закона о браку. О томе је Комисија изразила мишљење да треба имати у виду тековине народноослободилачког покрета, степен нашег друштвеног и културног развитка и искуство других напредних земаља. Према томе,

ту би требало да дођу до изражаја следећа начела: 1) лаицизација брака увођењем обавезног грађанског брака, 2) једнакост мужа и жене у њиховим правима и обавезама, 3) заштита деце и 4) раскидљивост брака.

То су, у ствари, биле основне смернице које је требало привести у дело. Ваљало је претходно израдити преднацрт на основу кога би комисија успешно могла наставити рад. Овај задатак поверен је професору Константиновићу, који је врло брижљиво и савесно сачинио преднацрт и тиме увелико олакшао рад на изради нацрта Основног закона о браку.

Комисија је редиговању појединих одредаба посветила посебну пажњу. Настојало се да нацрт задовољи како по својој садржини тако и по својој форми и језику и да сваки пропис буде сачињен што јасније и што краће. Постићи, дакле, да текст буде приступачан не само правницима него и другим грађанима. У томе се углавном успело, јер су прописи у Нацрту закона о браку тако стилизовани да би се тешко могла краће и јасније изразити мисао коју поједине његове одредбе садрже.

У току редиговања извесну тешкоћу задавало је питање шта треба унети у савезни закон, у основни закон о браку, а шта треба оставити у надлежност републичком законодавству. Стало се на гледиште да ту ваља имати у виду чињеницу да ли је реч о личним или о имовинским односима супруга.

Личне односе супруга треба исцрпно уредити савезним законом. Према томе, републикама остало би само да предвиде услове о оснажењу оних бракова чија је пуноважност оспоравана по праву старе Југославије, и оних бракова који су закључени у току народне револуције.

Што се тиче имовинских односа мужа и жене, ту је ваљало направити извесно разграничење. У савезном закону о браку поставила би се само начела о овој ствари, а републикама би се оставила могућност да у складу са тим начелима и својим специфичним условима детаљно уреде имовинске односе у браку. Поред тога законима народних република расправили би се имовински односи у оним браковима који су закључени по праву старе Југославије. О Нацрту основног закона о браку водила се жива дискусија и у јавности и у Народној скупштини ФНРЈ, где је Нацрт претрпео низ измена и допуна од којих су најзначајније следеће: 1) изостављени су прописи о веридби и оглашењу брака, 2) проширен је круг крвних сродника који не могу међусобно ступити у брак и 3) ограничен је развод брака по споразумном тражењу супруга.

Што се тиче веридбе, у Народној скупштини стало се на гледиште да она не спада у тако значајне установе породичног права да би је било нужно уредити у савезном закону о браку. Треба препустити народним републикама да оне то реше у складу са својим специфичним условима и обичајима и схватањима народа свога краја. Тако је у погледу веридбе настала извесна празнина која још до данас није премошћена. То је доводило до извесних тешкоћа и разлижења у теорији и пракси о извесним правним питањима која је живот у вези са обичајима веридбе наметао. Да би се отклониле ове незгоде, у више махова се предлагало да је потребно донети прописе о веридби и то у савезном закону о браку.

Стога би било корисно овом приликом навести одредбе о веридби које се налазе у Нацрту основног закона о браку из 1945. године. То би

могло представљати један предлог како би требало уредити ову установу и тако избећи оне тешкоће и несугласице које у погледу ње данас постоје. Нацрт основног закона о браку из 1945. садржи о веридби следеће одредабе:

Члан 12.

Веридба настаје узајамним обећањем брака.

Ово обећање не повлачи обавезу на закључење брака.

Вереник који раскине веридбу није дужан испунити оно нашта се унапред обавезао за случај да до закључења брака не дође.

Члан 13.

Страна која неоправдано раскине веридбу дужна је накнадити другој страни и осталим лицима трошкове учињене поради брака.

Исту обавезу има и страна која је дала другој страни оправдан повод за раскид веридбе.

Члан 14.

У случају раскида веридбе могу вереници тражити један од другог повраћај поклона учињених у знак веридбе или с обзиром на намеравано закључење брака.

Право тражити враћање поклона припада и другим лицима која су вереницима учинила поклоне с обзиром на брак који се имао закључити.

Страна која није крива за раскид веридбе дужна је вратити само онолико колико се у ње затече у тренутку раскида, изузев ако је отуђила, потрошила или уништила поклоњене ствари знајући да ће до раскида доћи.

Народна скупштина није усвојила ни оне прописе из Нацрта основног закона о браку који се на оглашење брака односе (члан 34—40), иако је та установа била предвиђена у праву старе Југославије, а још и данас постоји у многим страним законима. То је учињено из следећих разлога. Пракса је показала да се оглашењем не може постићи она сврха којој је намењено, јер се тако стварно не може знатно смањити број неважећих бракова. Оглашењем се сем тога отежава и одуговлачи закључење брачних веза, што може са своје стране утицати на повећање ванбрачних заједница. Изостављање ове установе није изазвало никакве проблеме и тешкоће у пракси, нити је налагало потребу да се чине предлози за њено поновно увођење у живот.

Нацрт основног закона о браку у своме члану 21. предвидео је да брак међу собом не могу закључити „крвни сродници у правој линији, рођени брат и сестра, брат и сестра по оцу или по мајци, стриц и синовича, ујак и сестричина, тетка и братанац, као ни тетка и сестрић”. Ова одредаба изазвала је у јавности доста приговора, који су долазили нарочито из оних наших крајева где обичаји не допуштају да међу собом склопе брак чак ни сродници из истог братства.

Требало је, дакле, донекле удовољити народним схватањима и проширити круг сродника који не могу склопити брачну везу. Тако је у члану 20. (1) Основног закона о браку од 3. IV. 1946. године предвиђено да не могу, по правилу, закључити брачну везу ни првобратучеди, тј. деца браће и сестара. Ово је отклоњива брачна сметња, јер надлежни суд може, узимајући у обзир народна схватања и обичаје, дозволити братучедима да закључе међу собом брачну везу. Код нас до сада има мало примера да су првобратучеди подносили овакве захтеве. Значи да ова одредба одговара народним схватањима и да је не би требало још мењати.

Нацрт основног закона о браку предвиђао је у чл. 81, 107, 108. да се брак може развести на основу међусобног споразума супруга, а по одређеном поступку који се спроводи пред надлежним судом. Ево како гласе ти прописи:

Члан 81.

Супрузи могу тражити развод брака на основу међусобног споразума.

Члан 107.

Супрузи који траже развод брака на основу међусобног споразума морају доћи лично код председника надлежног Округног суда или судију истог суда, који је за то одређен и изјавити да су се споразумели о разводу.

Председник, односно одређени судија испитаће их о разлозима који су их навели на споразум о разводу и покушаће да их измири.

Члан 108.

Ако не дође до измирења супруга који споразумно траже развод брака, суд ће заказати расправу и, пошто се увери о сагласности супруга да се разведу, изрећи ће развод брака на основу међусобног споразума.

Суд неће изрећи развод брака ако утврди да се један или други супруг није слободно и самостално одлучио да пристаје на развод брака.

По мишљењу Комисије ово би био најподеснији пут и начин да се легализују ситуације где су се брачни другови разишли и прекинули фактички своју брачну заједницу, која им је постала неподношљива. Било би заиста нецелисходно одржавати овакве бракове, који су лишени своје садржине и своје суштине, и отежавати да се супрузи по споразуму разведу. Предвиђени поступак пружао би довољно јамства да се отклоне лакотислени и безразложни разводи.

У Народној скупштини се изразила бојазан да би ипак наведени поступак могао омогућити разне злоупотребе и пружити ослонац несавесним супрузима да олако добију развод. То би са своје стране доводило до изигравања прописа Устава који предвиђа да брак и породица стоје под заштитом државе (чл. 26. Устава ФНРЈ од 31. I 1946. године). Према томе, супрузима би се могло само дозволити да споразумно траже развод брака

(1) Чл. 18. пречишћеног текста Основног закона о браку од 23. IV 1965.

наводећи оправдане разлоге, чије би постојање суд био дужан утврдити у сваком конкретном случају. Тако је дошло до оне сажете стилизације из чл. 56, ст. 2. Основног закона о браку од 3. IV 1946. године, која је доводила у пракси до тешкоћа и разилажења. ⁽²⁾ Савезни врховни суд, својим упутством СУ бр. 458/1947, учинио је покушај да уједначи праксу по овом питању. Ту је изражено мишљење да наведени пропис дозвољава споразумно тражење развода, а не развод брака по споразуму супруга, јер брак није њихова лична ствар него установа општедруштвеног значаја, која стоји под заштитом државе. Но и поред тога, у судској пракси све више долази до изражаја слободније схватање. Многи судови доста олако дозвољавају развод кад супрузи који немају малолетне деце то траже споразумно. Пракса говори, дакле, да су сазрели услови да се уведе развод по споразуму супруга на начин који је био предвиђен у Нацрту основног закона о браку из 1945. године.

Крајем 1945. године приступило се припремању нацрта Савезног закона о старатељству. Ту је, такође, требало претходно решити следећа питања: 1) какав карактер има установа старатељства, 2) ко ће вршити улогу органа старатељства, 3) како бирати староца и одредити његову одговорност, 4) да ли грађанима признати право тужбе и жалбе против старачевих поступака и пропуста и 5) како решити питање терминологије.

О карактеру старатељства постоје два основна схватања у упоредном праву. По једном, то је установа породичног карактера где ближа родбина са породичним саветом врши главну улогу у заштити права и интереса одређеног штићеника. По другом, то је установа општедруштвеног значаја, где држава, друштвена заједница преко органа старатељства обавља све старатељске послове било непосредно било посредно преко староца. У Комисији је било присталица и једног и другог мишљења све до доношења Устава од 31. I 1946. године. Устав је ту ствар пресекао својом одредбом из чл. 26, ст. 6. где се вели: „Малолетна лица стоје под нарочитом заштитом државе“. Дакле, у складу са овим прописом ваљало је усвојити схватање да старатељство има карактер установе општедруштвеног значаја.

И о томе коме поверити улогу органа старатељства постоје у упоредном праву два гледишта. По једном, ту ствар треба поверити судовима, по другом, општинама. Обадва ова решења била су заступљена и у праву старе Југославије. Тако, на пример, у Србији ту су улогу обављали судови, а у Војводини сирочадски одбори при општинама. Извесно уједначење у том погледу учинио је Закон о ванпарничком поступку из 1934. године, који предвиђа да ће судови обављати улогу органа старатељства у целој Југославији. Комисија се определила за народне одборе (општине) из следећих разлога: Народни одбори делују брже и непосредније него судови, делују по властитој иницијативи чим се укаже потреба. Они су у непосредној вези са народом и добро познају месне и личне прилике грађана и могу на време предузети целисходне мере. У надлежност народних одбора спада оснивање и вођење установа социјалног старања за збрињавање малолетних и незбринутих лица, па према томе народни одбори су у могућности да на време пруже помоћ и збрину малолетна и неспособна лица. Стога је Комисија у Нацрту предложила да народни одбори буду органи старатељства, што је Народна скупштина и усвојила.

(2) Чл. 53. Пречишћеног текста Основног закона о браку од 23. IV 1965.

Избор подесног стараоца није лака ствар. При избору ваља водити рачуна да то буде такво лице које ће се најбоље старати о личности, правима и интересима штићеника, дакле, ту интересе штићеника треба ставити у први ред, а не интересе његове породице. Према томе, орган старатељства не би био дужан да за стараоца постави лице које су родитељи тестаментом означили, ни ближег сродника, као што је то био случај у праву старе Југославије. Комисија је у Нацрту изразила мишљење да органу старатељства треба у том погледу оставити одрешене руке да он према приликама и околностима оцењује сваки случај и за стараоца изабере лице које ће према његовом сазнању најбоље одговарати овој дужности. И овај став Комисије Народна скупштина је усвојила.

Одговорност стараоца спада у врло осетљива питања. Свакако, ту је нужно предвидети према искуству других напредних земаља тројаку одговорност: 1) дисциплинску (смењивање и глобљење), 2) грађанску (накнада причињене штете) и 3) кривичну (кажњавање за несавесне поступке и пропуштања).

Но, то није довољно. Рад стараоца ваља да буде под сталним надзором како органа старатељства тако и грађана. Стога је Комисија изразила мишљење да грађанима треба признати право тужбе и жалбе против стараочевих поступака и пропуштања. То би била нека врста популарне тужбе. Ову меру Комисија је предвидела у чл. 47. Нацрта основног закона о старатељству, који гласи:

„Против стараочевих поступака и пропуштања могу поднети тужбу органу старатељства малолетник, државни органи и установе, друштвене организације и поједини грађани.

Пошто испита тужбу, орган старатељства донеће одлуку и предузеће потребне мере за заштиту малолетникових интереса.

Против решења органа старатељства могу поднети жалбу тужилац, државни органи и установе и старалац.”

Овај пропис је Народна скупштина са незнатним изменама усвојила у чл. 32. Основног закона о старатељству од 1. IV 1947. године. Но тај члан је доцније донекле измењен, тако да се грађанима не признаје право тужбе, него право пријаве. (Одлука од 13. XII 1957. о усклађивању одредаба о управном поступку из савезних закона са законом о општем управном поступку, одељак Б, т 2. Међутим, у новије време чују се предлози да грађанима треба признати право тужбе против неправилног рада државних органа, да би се тако што боље привело у дело начело одговорности у раду. Према томе, требало би признати поново грађанима право тужбе и жалбе против стараочевих поступака и поступака органа старатељства⁽³⁾).

У праву старе Југославије постојала је неуредначност у терминологији која се на старатељство односила. Тако Уводни закон за Закон о судском ванпарничком поступку од 26. VII 1934. године употребљава за стараоца четири назива, већ према томе о коме се и о чему се стара: 1. штићеник (старалац лица до 7 година), 2. скрбник (старалац лица изнад 7 година која су потпуно лишена пословне способности), 3. помоћник (старалац пунолетних лица која су делимично лишена пословне способности и 4. у-

(3) По чл. 35. Основног закона о старатељству од 4. IV 1965. грађани не би могли непосредно подносити приговоре на рад стараоца и органа старатељства.

правник имања (старалац имовине чији је сопственик непознат). За лице које се налази под старатељством употребљавала су се два назива: штићеник (малолетник), скрбљеник (лице лишено пословне способности). Ове термилошке разлике доводиле су до извесне забуне, а имале су више историјски него практичан значај, па их је требало уклонити. Стога је Комисија стала на становиште да ову ствар треба поједноставити. Од глагола „старати се“ требало би усвојити називе: старатељство, старање, старалац, а од глагола „штићити“ назив штићеник за све оне који се под старатељством налазе, без обзира на њихове године и степен њихове пословне способности.

Народна скупштина је усвојила Нацрт основног закона о старатељству са извесним изменама, које се углавном односе на питање шта треба да обухвати савезни закон о старатељству, а шта закони појединих република. Тако су из Нацрта изостављени они чланови који се односе на начин чувања, обезбеђења, отуђења и оптерећења штићеникове имовине. Та питања остављена су у надлежност републичког законодавства.

Комисија је приликом израде нацрта савезног закона о усвојењу утврдила најпре начела на којима ће почивати ова установа, па тек онда приступила уобличавању и редиговању текста. Комисија је приликом редиговања имала у виду следећих неколико начела:

Прво, усвојење у социјалистичкој земљи треба да буде установа која ће послужити као мера за збрињавање малолетне деце која немају родитеља или чији су родитељи у немогућности да се о њима старају. Према томе, може се дозволити да се усвоје само малолетници испод 18 година живота. Тиме се одступило од оног класичног схватања, које је било на снази у старој Југославији, по коме су се могла усвојити и пунолетна деца.

Друго, усвојење би се могло вршити само у интересу малолетне деце, и то треба ставити у први ред. Према томе, не сме се дозволити да буду усвојиоци она лица која нису подобна да у потпуности одговоре овој дужности и да правилно штите интересе усвојеног детета. Ту треба нарочито водити рачуна о моралној подобности усвојиоца и о његовом здравственом стању, да се тако не би довео у питање одгој и изложило опасност здравље усвојеног детета.

Овом приликом поставило се питање да ли треба дозволити да може усвојити туђе дете онај који има своје рођене деце, јер би се тако могли окрњити интереси рођене деце. Комисија је усвојила мишљење да би се и у таквом случају могло дозволити усвојење, с тим што би се усвојиоцу дала могућност да ограничи или искључи наследна права усвојеног детета.

Треће, усвојење би требало да буде трајна веза између усвојиоца и усвојеника, која би се могла раскинути изузетно и само у законом предвиђеним случајевима. Раскид треба нарочито дозволити кад интереси усвојеног детета то налажу. Тако је у Нацрту закона о усвојењу наглашено да се усвојење може раскинути решењем органа старатељства, кад се утврди да то захтевају оправдани интереси малолетног усвојеника (чл. 16. Нацрта). Да би се што боље заштитили ти интереси, дозвољено је сваком грађанину да поднесе представку органу старатељства да се такво усвојење раскине.

Било је речи и о томе да ли би било целисходно да се уведе и код нас установа потпуног и нераскидљивог усвојења по узору на нека страна,

а посебно на француско законодавство (*légitimation adoptive*). Комисија је изразила мишљење да је боље причекати и сагледати искуство других земаља, него на брзу руку прихватити туђа решења ма колико она на први поглед изгледала примамљива и оправдана.

Комисија је на основу горе наведених начела израдила Нацрт закона о усвојењу који је Народна скупштина усвојила са мањим изменама и допунама, под називом: Закон о усвојењу, проглашен 1. IV 1947. године. Тек доцније, 1. III 1965. овај Закон је донекле измењен и допуњен и проглашен под називом: Основни закон о усвојењу (4).

Најзад се приступило, негде крајем 1946. године, редиговању нацрта Савезног закона о односима родитеља и деце. У Уставу од 31. I 1946. године, чл. 24. и 26, већ су била обележена извесна начела о односима родитеља и деце. Од тих начела ваљало је поћи и у њиховим границама се кретати.

У првом реду требало је одредити садржину родитељских права и дужности и наћи погодан назив којим би се она означила. То се не би могло назвати „родитељска власт“, јер родитељи не врше власт него старање о својој деци. У пракси се био одомаћио назив „родитељско право“, али ни он није у довољној мери изражавао суштину права и обавеза родитеља. Комисија се определила за назив „родитељско старање“, које је већ раније била усвојила у Нацрту основног закона о старатељству. Реч старање најбоље изражава мисао да су родитељска права истовремено и дужности њихове и да ту дужности преовлађују над правима.

У току припремања нацрта посебну тешкоћу задавали су следећи проблеми: 1. истраживање очинства, 2. оспоравање очинства. Уосталом, та осетљива питања изазивала су одувек и посвуда тешкоће и у теорији и у пракси. Требало је наћи таква решења која пружају пуну заштиту деци, одговарају напредним схватањима, а у складу су са тековинама народне револуције. Остварити ову замисао није био лак ни једноставан посао.

Истраживање очинства ванбрачног детета представљало је најосетљивији проблем. Ту су се наметала разна решења и водиле дуге дискусије о питањима: 1. ко би могао подићи тужбу за истраживање очинства, 2. у коме би се року та тужба могла подићи, 3. да ли суду признати право да може проширити поступак и на она лица за која се утврди да су имала односе са мајком детета у време његовог зачећа, 4. да ли усвојити решење по коме би се могла осудити да дају издржавање ванбрачном детету сва она лица за које се установи да су имала односе са ванбрачном мајком, 5. да ли признати ванбрачној мајци право на накнаду штете, и 6. да ли признати право ванбрачном детету да може тражити издржавање само од ванбрачног оца и ванбрачне мајке или и од других сродника.

О тим питањима Комисија је заузела следеће ставове у Нацрту закона о односима родитеља и деце.

Тужбу за истраживање очинства требало би, у начелу, признати само ванбрачном детету. До његова пунолетства ову тужбу могли би подизати његови законски заступници, мајка и старалац уз одобрење органа старатељства. Ванбрачно дете могло би ову тужбу подићи све до своје смрти, после његове смрти могли би наставити започети поступак лица која за то имају оправдани интерес (чл. 27). За такво решење говоре разлози да дете

(4) Чл. 1. Закона о изменама и допунама Закона о усвојењу од 1. IV 1965.

има право сазнати своје порекло да би могло остваривати како према својој мајци тако и према своме оцу права и обавезе које закон установљава између родитеља и деце. Народна скупштина је усвојила овај предлог са извесним ограничењима у погледу рокова, тако се мајци и староцу признало право да могу подићи тужбу у року од 5 година по рођењу детета, а детету у року од пет година по његовом пунолетству (чл. 25. Основног закона о односима родитеља и деце од 1. XII 1947).

Овај пропис измењен је Законом о измени и допуни Основног закона о односима родитеља и деце од 8. XII 1956. године. По овим изменама мајка и старалац могу поднети тужбу за истраживање ванбрачног очинства до пунолетства дечијег, а дете пет година по своме пунолетству. Дакле, тужба за утврђивање очинства може се поднети од рођења детета па до навршене 23. године његова живота.

Комисија је била мишљења да суду треба признати право да може проширити поступак и на она лица за која се утврди да су имала односе са ванбрачном мајком у време зачећа детета. То би, додуше, представљало изузетак од акузаторског начела, али би било у складу са начелом о заштити интереса деце без обзира на њихово порекло.

У интересу ванбрачног детета и ванбрачне мајке било би целисходно усвојити решење, по мишљењу Комисије, да суд може осудити да солидарно дају издржавање ванбрачном детету сва она лица за која се утврди да су имала односе са ванбрачном мајком за време зачећа. Не би било правично ослободити сваке обавезе таква лица, кад већ постоји основана сумња да је неко од њих отац детета. Уосталом, такво решење не би било нека новина. Оно је већ одавно усвојено у праву извесних држава (Данска, Норвешка). Слично решење било је усвојено и у Црној Гори на основу наредбе Великог суда у Цетињу од 11. X 1884.

Наведене ставове Комисија је изразила у чл. 28. Нацрта који гласи:

Кад суд у поступку по тужби ради утврђивања очинства ванбрачног детета установи да је мајка у време зачећа имала односе са другим лицима, он ће својом одлуком проширити поступак и на та лица.

За оца суд може огласити неко од тих лица, ако стекне уверење да је оно детињи отац.

Ако суд не може да утврди са извесношћу ко је отац, осудиће сва лица за која је установио да су за време зачећа имала односе са детињом мајком, да солидарно дају издржавање детету до његовог пунолетства.

Народна скупштина није усвојила у целини ни решење ни стилизацију која је наведеним чланом Нацрта предложена, него га је престилизовала на следећи начин:

„Кад се по тужби ради утврђивања очинства детета рођеног ван брака појави сумња ко је од више лица отац детета, суд ће спровести поступак против свих лица ради установљења ко је од њих отац детета” (чл. 26. Основног закона о односима родитеља и деце од 1. XII 1947).

Но ни ово решење није било дуга века. То је доводило у пракси до великих компликација, доводило је до одуговлачења поступка и уједно извржавало ванбрачну мајку неугодностима. Тај је члан укинут чланом 7.

Уводног закона за Закон о парничком поступку од 8. XII 1956. После овога суд је могао спровести поступак само против оних лица која су у тужби наведена.

По питању да ли ванбрачна мајка има право на накнаду штете, Комисија је заузела следећи став. У Закону о односима родитеља и деце довољно је предвидети само то да ванбрачна мајка има право тражити од ванбрачног оца да учествује у трошковима изазваним порођајем и трудноћом и трошковима издржавања за време од три месеца пре и три месеца после порођаја (чл. 29. Нацрта). То би било довољно обештећење за случај кад је ванбрачна мајка добровољно ступила у односе са оцем ванбрачног детета. Она би, међутим, могла тражити, у смислу начела грађанског права, накнаду штете од ванбрачног оца у случају ако је трудноћа наступила у вези са силовањем, подвођењем и завођењем.

Народна скупштина је усвојила овај став Комисије у чл. 27. Основног закона о односима родитеља и деце.

Што се тиче издржавања ванбрачног детета, Комисија је изразила мишљење (чл. 34. Нацрта) да су само ванбрачна мајка и ванбрачни отац дужни издржавати своју ванбрачну децу, а не други ближи сродници, као, на пример, деда и баба, браћа и сестре. То из разлога што би било опасно проширивати ову обавезу на ближе сроднике. Тиме би се подстицала не-савесна и лакомислена лица да рађају ванбрачну децу и да своје обавезе пребацују на своје ближе сроднике. Кад би се то усвојило, онда би ишчезла свака разлика између брачне и ванбрачне деце у њиховим правима и обавезама, а то још не одговара ни народним схватањима, ни степену нашег друштвеног развитка, ни основним начелима садржаним у чл. 26. Устава из 1946. године, који гласи: „Родитељи имају према деци рођеној ван брака исте обавезе и дужности као и према брачној деци“. Према томе, ближи сродници не би били дужни издржавати ванбрачно дете.

Што се тиче оспоравања очинства, Комисија је стала на гледиште да тужбу у овом случају може подићи: 1. муж мајке детета, 2. мајка детета, 3. дете. Подизање ове тужбе, по правилу, треба ограничити кратким роковима. Тако би муж мајке детиње могао подићи ову тужбу у року од 3 месеца по сазнању за рођење детета, а мајка детиња у року од три месеца по рођењу детета, док би дете ту тужбу могло поднети по својој пунолетству све до своје смрти. Чл. 32. Нацрта предвиђа ово право детета на следећи начин:

„Дете може судским путем доказивати да му није отац лице које се по овом закону сматра његовим брачним оцем.

Започети поступак могу наставити по смрти детета његови наследници.“

У Народној скупштини су предлози Нацрта о овом питању донекле измењени. Повишени су рокови за подизање тужбе од три на шест месеци, а брисани су они ставови који се односе на право наследника да могу продужити започети поступак по смрти овлашћеног лица које је тужбу поднело. Но овим се ипак не искључује то право наследника, јер се они тим могу користити у смислу општих правних начела.

Закони из области породичног права са мањим изменама и допунама доживели су већ више од две деценије. Једино је Основни закон о старатељству из 1947. године замењен Основним законом о старатељству од

4. IV 1965. Но, ни тим законом нису извршене радикалне измене у овој области. Једино су учињене две значајне измене које се односе на орган старатељства и његова овлашћења и на избор староца.

Једна Комисија Савезног извршног већа била је израдила 1957. године нацрте закона из области породичног права, који су се по својој садржини и својим решењима мало разликовали од постојећих закона. Ту се, у ствари, радило на усклађивању закона и праксе. Рад ове Комисије остао је неостварен.

Недавно је Савезно извршно веће именовало нову Комисију, којој је стављено у задатак да припреми кодификацију породичног законодавства. Та је Комисија израдила упитник који би послужио као основа за покретање дискусије и давање мишљења и предлога како би требало решити поједина питања из области породичног права.

Сматрам да овај посао треба радити обазриво. Не треба се заносити мишљу да ће се изменама закона много побољшати породични односи, који зависе више од васпитања и схватања грађана него од садржине законских прописа. Ма како било, уверен сам да ће већина начела и решења која садрже садашњи закони бити усвојена и у нацртима наведене комисије. То ће, у ствари, представљати измену и допуну постојећих закона, а не њихово укидање и потпуну замену.

Др Мехмед Беговић

НАСТАВА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА У СВЕТУ И У НАС

Већ од 1950. године Унеско (Организација уједињених нација за просвету, науку и културу) предузео је многобројна истраживања о програмима, методу и условима наставе друштвених наука на универзитетима и њима сродним установама. Пажња је у првом реду посвећена основним дисциплинама друштвених наука, а наиме: социологији, међународним односима, праву, политичким и економским наукама, статистици, криминологији и демографији. Ови напори су разумљиви, с обзиром да друштвена науке данас заузимају све значајније место у настави и у стручном образовању и да доприносе осветљавању проблема уско везаних за друштвени, економски и културни развитак савременог света.

У склопу ових подухвата, од стране Унеска већ су објављене три публикације о јавној управи, о индустријској социологији и о управљању предузећима у 1958, 1961. и 1964. години. У 1967. години објављена је и студија, истина непотпуна и ограничена на одређени број земаља, о садашњем стању, проблемима и тенденцијама у највишој настави међународног права, под називом: „Les sciences sociales dans l'enseignement supérieur, Droit international”, UNESCO 1967. ⁽¹⁾. Ова студија треба, како је то нагла-

(1) Студија је припремљена под руководством Р. — Ј. Дириуа, професора Факултета правних и економских наука Универзитета у Ници (Француска) и Генералног секретара Кураторијума Хашке академије за међународно право. Проф. Р. — Ј. Дириу је изложио општи поглед о настави међународног права и истовремено поднео национални извештај о настави међународног права у Француској, као и извештај о делатности Хашке академије за међународно право на овом пољу. У студији су објављени прилози сарадника за поједине земље